

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОФЕСІЙНИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ УЧИЛИЩАХ НІМЕЧЧИНИ

У статті охарактеризовано особливості організації професійної підготовки старшокласників у професійних спеціалізованих училищах Німеччини. Визначено основні їх типи, проаналізовано переваги та недоліки професійних спеціалізованих училищ порівняно з дуальною системою професійної освіти.

Кардинальні зміни, що відбуваються протягом останнього часу в нашому суспільстві, входження України у світовий геополітичний та освітянський простір вимагають змін в організації підготовки спеціалістів у середніх і вищих закладах освіти. У зв'язку з цим зростає необхідність ґрунтовного аналізу та ефективного використання кращого зарубіжного досвіду. У цьому контексті важливим для нашої держави є досвід Німеччини – країни з високоефективною системою професійної освіти.

Проблема професійної освіти Німеччини є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників: Н. Абашкіной, І. Акімовой, Г. Андрошука, Л. Бикасовой, В. Кларіна, Р. Арнольда, У. Бека, Х. Беннера, В. Грайнерта, Г. Грунера, А. Келя, Г. Кершенштайнера, В. Лемперта, С. Мунха, Г. Патцольда, Х. Фюра, Р. Цедлера, О. Щербак, В. Штратенверта й ін.

Структура системи професійної освіти Німеччини є диференційованою, про що свідчить наявність великої кількості професійних освітніх закладів. Інтерес для нашого дослідження становить професійні спеціалізовані училища (Berufsfachschule).

Розкрити й охарактеризувати особливості організації професійної підготовки старшокласників у професійних спеціалізованих училищах Німеччини є **метою нашої статті**.

Професійні спеціалізовані училища (Berufsfachschule) – це, як правило, училища з повним тижневим навантаженням (Vollzeitschule) і терміном навчання не менше одного року. Необхідною умовою вступу до цього навчального закладу є наявність атестата про закінчення середньої освіти першого ступеня.

Постійна конференція міністрів освіти і культури федеральних земель Німеччини (Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland) розробила таке визначення: «Професійне спеціалізоване училище є навчальним закладом, у якому професійне навчання триває не менше одного року; в умовах вступу не передбачено наявності попереднього виробничого досвіду або попередньої професійної підготовки в інших професійних навчальних закладах. Основна мета професійного спеціалізованого училища – створення усіх необхідних умов учням для ефективного одержання загальних та спеціальних знань з однієї або з декількох визнаних державою професій» [3].

Усі професійні спеціалізовані училища, незалежно від статусу – державні чи приватні, підлягають контролю з боку міністерства освіти і культури. Виняток становлять медичні школи, які входять до складу лікарень та клінік і готують майбутніх медсестер і санітарів.

Професійні спеціалізовані училища можуть забезпечувати як однорічну допрофесійну підготовку, що сприяє одержанню знань з певної професії або групи професій та не надавати кваліфікації спеціаліста, так і, навпаки, надавати повну кваліфікацію та видавати свідоцтво про закінчення середньої професійної освіти другого ступеня. У цьому разі термін навчання становить від 2-х до 3-х років, залежно від обраної професії. Успішне складання випускних іспитів надає можливість вступу до ВНЗ [1, 51–62].

Професійні спеціалізовані училища поділяються, як правило, на три типи:

1) професійні спеціалізовані училища з повним тижневим навантаженням, випускники яких оволодівають кваліфікацією асистента з обраної професії та можливістю вступу до вищих учбових закладів (Fachhochschulreife);

2) професійні спеціалізовані училища, в яких учні оволодівають переважно знаннями з однієї професії торгово-економічного спрямування;

3) професійні спеціалізовані училища, що надають допрофесійну підготовку з однієї або декількох професій [6].

В училищах першого типу навчання триває від 2-х до 3-х років та здійснюється за такими напрямками: «Техніка», «Природознавство і промисловість», «Економіка», «Домашнє господарства і соціальне забезпечення», «Охорона здоров'я», «Іноземні мови», «Ресторанна справа», «Кулінарія», «Мистецтво, дизайн та архітектура», «Харчова промисловість», «Мода і одяг», «Туризм і організація дозвілля», «Спорт». У таких училищах навчаються переважно ті старшокласники, котрі планують продовжити здобуття освіти у професійних спеціалізованих училищах вищого рівня (Höhere Berufsfachschulen), а потім у ВНЗ. Навчання закінчується складанням випускних іспитів, які включають: письмову, усну і практичну частини. Випускники професійного спеціалізованого училища першого типу здобувають кваліфікацію асистента з обраної професії [6].

У сучасних умовах до професійних спеціалізованих училищ другого типу відносять торгівельні професійні школи (Kaufmännische Berufsschule) та економічні школи (Wirtschaftsschule). Навчання у цих училищах триває два роки (10–11 класи) і закінчується складанням випускних іспитів. Обов'язковими предметами у таких училищах є «Німецька мова», «Англійська мова», «Релігія», «Соціологія», «Діловодство», «Статистика», «Економіка підприємства», «Народне господарство», «Облік», «Проектна робота», «Спорт». Обов'язкові предмети на вибір – «Математика», «Французька мова», «Комунікація в бізнесі» і заняття на навчально-тренувальній фірмі [7; 8]. Зауважимо, що практичну підготовку учні професійних спеціалізованих училищ другого типу одержують на навчально-тренувальних фірмах (Lernfirma/Übungsfirma/Juniogenfirma). Навчально-тренувальна фірма є імітаційною і становить спрощену модель реально діючої фірми в конкретній сфері діяльності. Такі фірми працюють як реальні підприємства і співпрацюють з іншими імітаційними фірмами Німеччини та зарубіжних країн (Польщі, України й ін.) за допомогою листів, факсів, електронної пошти. Роль викладача є обмеженою та полягає лише у підтримці учнів [9].

Найбільш популярними є професійні спеціалізовані училища третього типу. У них здійснюється допрофесійна підготовка старшокласників. Основним контингентом є випускники 9 класу головної школи (Hauptschule). Навчання триває від одного до двох років та здійснюється, як правило, за такими професійними напрямками: «Економіка», «Металургія та техніка», «Електротехніка», «Виробництво вантажного транспорту», «Деревообробна промисловість», «Текстильна промисловість», «Шкіряна промисловість», «Готельне господарство» й ін. Закінчення такого двохрічного училища прирівнюється до закінчення реальної школи і надає можливість навчатися у будь-якому училищі другого ступеня. Як правило, половина випускників професійного спеціалізованого училища третього типу виявляє бажання продовжити навчання за дуальною системою професійної освіти.

Із 90-х років ХХ ст. спостерігається тенденція до збільшення кількості бажаючих навчатися у професійних спеціалізованих училищах [3, 565]. Чисельність старшокласників зросла від 266 084 (1992 р.) до 566 219 осіб (2006 р.) (табл. 1) [5, 178]. У 2006/07 навчальному році було 290 175 випускників професійних спеціалізованих училищ (табл. 2).

Таблиця 1

*Динаміка зростання кількості старшокласників професійних спеціалізованих училищ Німеччини (з 1992 по 2006 рр.)**

Роки	Кількість старшокласників (у тисячах)
1992	266 084
1995	316 853
1998	383 231
1999	391 943
2000	415 310
2001	425 371
2002	452 250
2003	498 275
2004	541 830
2005	560 656

ЗА РУБЕЖЕМ

2006	566 219
------	---------

*Джерело: Statistisches Bundesamt // *Bildung und Kultur. Berufliche Schulen.* – Wiesbaden, 2007. – S. 319.

Зважаючи на кількість учнів, що навчаються у професійних спеціалізованих училищах, ми дійшли висновку, що ці училища роблять свій самостійний внесок у німецьку систему професійної освіти і в жодному разі не є резервним механізмом для дуальної системи освіти Німеччини (де професійна підготовка здійснюється паралельно у професійних школах та на підприємствах).

Проте, незважаючи на розмаїття професійних спеціалізованих училищ і збільшення кількості бажаючих навчатись у них, необхідно акцентувати увагу не лише на перевагах, а й на незначних недоліках професійної освіти, здобутої старшокласниками в таких училищах. Ми поділяємо точку зору німецького дослідника Г. Феллера, котрий, порівнюючи оволодіння основами професії у торгівельній і технічній сферах професійного спеціалізованого училища та дуальної системи професійної освіти Німеччини зауважує, що професійна підготовка, здобута у таких училищах, є дещо гіршою, ніж у дуальній системі освіти. На думку дослідника, це зумовлено відсутністю можливості одержання професійної підготовки безпосередньо на робочому місці (на підприємстві), нестачею технічного устаткування тощо [2, 17–23].

Інший німецький вчений Б. Майфорт, вивчаючи рівень підготовки у галузі медичного обслуговування і соціального догляду, виокремлює такі ж недоліки, що й Г. Феллер, наголошуючи на недостатньому практичному застосуванні здобутих теоретичних знань і навичок у професійних спеціалізованих училищах [4, 141–166].

Таблиця 2

*Інформація про кількість шкіл, класів, учнів та випускників професійних спеціалізованих училищ (станом на 2006/07 навчальний рік)**

Федеральні землі	Кількість шкіл	Кількість класів	Кількість учнів		Кількість випускників у 2006 року
			Загальна кількість учнів	Кількість іноземців	
Баден-Вюртемберг	529	5 213	120 504	16 671	80 341
Баварія	348	1 180	27 199	2 101	13 991
Берлін	74	824	17 852	2 558	6 435
Бранденбург	58	676	13 706	60	4 568
Бремен	18	232	4 648	931	2 077
Гамбург	46	493	11 808	2 379	7 754
Гессен	121	1 251	26 239	4 216	11 543
Мекленбург-Передня Померанія	57	538	11 559	55	3 769
Нижня Саксонія	233	2 798	61 159	3 122	37 594
Північний Рейн-Вестфалія	310	6 457	144 670	16 209	62 357
Рейнланд-Пфальц	85	1 096	26 062	2 576	19 220
Саар	40	181	4 363	433	1 680
Саксонія	240	1 960	40 778	247	14 857
Саксонія-Ангальт	142	863	18 219	131	7 511
Шлезвиг-Гольштейн	138	644	14 593	857	7 019
Тюрінгія	108	1 182	22 860	71	9 459
Загальна кількість	2 547	25 588	566 219	5 2617	290 175

*Джерело: Statistisches Bundesamt // *Bildung und Kultur. Berufliche Schulen.* – Wiesbaden, 2007. – S. 178

Аналіз наукових матеріалів, документальних джерел, вивчення досвіду фахової підготовки старшокласників у професійних спеціалізованих училищах Німеччини дає підстави

для висновку, що, незважаючи на існування певних недоліків, ці навчальні заклади користуються високою популярністю серед молоді. З 90-х років ХХ ст. у країні спостерігається тенденція до покращення якості професійної практичної підготовки учнів таких училищ, зокрема у торгівельно-економічній сфері. Це зумовлено створенням навчально-тренувальних імітаційних фірм, навчання в яких максимально наближено до реальних умов. Тенденція до збільшення кількості учнів, котрі бажають навчатись у професійних спеціалізованих училищах, пояснюється й тим, що успішне закінчення училищ першого типу надає їх випускникам можливість кар'єрного зростання і вступу у ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Euler D. Bekannt, aber nicht anerkannt – zur Weiterentwicklung der Berufsbildung in schulischer Trägerschaft. In GEW (Hrsg.), Krise und Aufbruch in der beruflichen Bildung. – Frankfurt am Main: GEW-Verlag, 2000. – S. 51–62.
2. Feller G. Berufsfachschulen – Joker auf dem Weg zum Beruf. Berufsbildung in Wissenschaft und Praxis (BWP), 2, 2000. – S. 17–23.
3. Führ Ch. Deutsches Bildungswesen seit 1945. – Bonn. – Inter Nationes, 1996. – 342 S.
4. Gesetz zur Ordnung des Handwerks (Handwerksordnung) in der Fassung der Bekanntmachung vom 28. Dezember 1965, zuletzt geändert durch Art. 43 des Gesetzes vom 28. Juni 1990 // Ausbildung und Beruf, Rechte und Pflichten während der Berufsausbildung. – Bonn. – BMBW, 1992. – S. 42–64.
5. Statistisches Bundesamt // Bildung und Kultur. Berufliche Schulen. – Wiesbaden, 2007. – 319 s.
6. Ausbildungsort Berufsfachschule. – Режим доступу: 29.10.2008 р.: <<http://www.wissen.de/wde/generator/wissen/ressorts/bildung/ausbildung/index,page=...>> – Заголовок з екрану. – Мова німецька.
7. Stundentafel der Zweijährigen Wirtschaftsschule. – Режим доступу: 19.11.2008 р.: – <http://www.wirtschaftsschule-noerdlingen.de/cms/cms/front_content.php?idcat=129> – Заголовок з екрану. – Мова німецька.
8. Stundentafel Zweistufige Wirtschaftsschule. – Режим доступу: 19.11.2008: – <<http://ws.wsbs2-deg.de/Wirtschaftsschule-Deggendorf-ZweistufigeWS-200-170.htm/>> – Заголовок з екрану. – Мова німецька.
9. Übungsfirmenarbeit. – Режим доступу: 19.11.2008. – <http://www.wirtschaftsschule-noerdlingen.de/cms/front_content.php?idcat=81> – Заголовок з екрану. – Мова німецька.